

GRILL, CLAES ERIC

Dagboksanteckningar från en kommendering till Ryssland år 1897.

Stockholm
1898

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

ca - a

Séparattryck ur

Illustrerad

Militärrevy

Dagboksanteckningar
från en kommendering till Ryssland år 1897

af

Glaes Grill.

En kall och stickande nordanvind tjöt den 4. april 1897 omkring husknutarne vid Skeppsbron i Stockholm, där några släktingar och vänner samlats för att säga mig farväl, då jag nu stod i begrepp att med vinterångaren »Express» begifva mig öfver till Hangö, för att därifrån fortsätta till Ryssland, vid hvars armé jag blifvit anställd för en tid af åtta månader.

Medan man onbord verkställer den sista instufningen af last och reseffekter, vill jag med några ord omnämna, huru denna för en svensk officer hittills enastående kommendering vid ryska armén kommit till stånd. Tillfrågad om jag vore villig emottaga en kommendering till Ryssland, ifall tillåtelse härtill kunde utverkas af kejsar Nikolaus II, och sedan jag med tacksamhet gått in härpå, afläts på ministeriell väg i november 1896 en anhållan i nämnda syfte till Ryssland. Ingenting hördes sedermera utaf förrän i midten af februari, då en skrifvelse från vår envoyé i S:t Petersburg underrättade utrikesministeriet i Stockholm, att från ryska generalstaben under hand ankommit ett meddelande om att jag för en tid af åtta månader skulle blifva attachederad vid den i Kiew förlagda 6. sappörbataljonen, äfvensom att det skulle tillåtas mig att i Ryssland taga kännedom om kasernbyggnader. Den svenske envoyén framhöll i sin skrifvelse, huru oväntadt detta tillmötesgående från ryska krigsministeriets sida måste betraktas, då, förutom ett par officerare från Danmark (på grund af de regerande husens nära frändskap) samt några från vissa Balkanstater (af skäl, som ligga klart i dagen), inga främmande officerare under en följd af år haft anställning inom ryska armén. Den officiella tillåtelsen lät emellertid vänta på sig. Nere i Europas sydöstra hörn höll Grekland på att tända en låga, som lätt kunde urarta till en stor eld. Under rättelse ingick, att Grekland sändt öfverste Vassos med trupper till Kreta, och ingen kunde veta, hvad roll Ryssland kunde komma att spela vid det drama,

1898

i hvars första akt Turkiet och Grekland uppträdde. Ej underligt om under sådana förhållanden Ryssland ej ville intaga främmande officerare i sin armé. Men helt oförmodadt ankom till utrikesdepartementet i Stockholm den 31. mars den officiella underrättelsen, att kejsaren bekräftat meddelandet från ryska generalstaben, och något vidare hinder mötte nu ej för min afresa. Den 2. april utfärdades generalordern härom, och nu den 4. stod jag färdig att begifva mig utaf.

Men hör, nu blåste Express! Ett sista farväl, och så ombord. Klockan var nu 12 på dagen, och som vinden tyktes fortfarande »friska i», föreslog Express' präktige kapten, att passagerarne skulle äta middag, innan vi lämnade den skyddande skärgården. När vi kommo till Sandhamn, tilltog stormen ännu mera, men redan här mötte vi drifis, som af den nordliga stormen förts ned från Bottniska viken. Till en början voro vi glada häråt, då den häftiga vågrörelsen något dämpades, men för mycket landkrabba för att, såsom några af de andra passagerarne, finna behag i »brisen», gick jag klockan 4 e. m. ner och lade mig, somnade och vaknade i den ljufva tron att natten och sjöresans obehag nu vore öfver, men — klockan var blott half sex, fortfarande den 4. april. Isen omkring oss började nu antaga mera väldiga dimensioner, men det gick dock sakta framåt till kl. 1 på natten, då vi körde fullständigt fast. Efter omkring fyra timmars drift kommo vi åter lyckligen loss, men kunde endast långsamt röra oss framåt. Försent kommo vi till Hangö för att följa morgontåget till Petersburg, men dock i tillräcklig tid för att taga eftermiddagståget.

Vid min ankomst till Petersburg följande morgon, den 6. april, möttes jag vid stationen af vår välvillige militärattaché, öfverstelöjtnant von Arbin, som tillsade mig att genast skynda till hotellet och kläda om mig, emedan tillåtelse utverkats för mig att få närvara vid Garde à cheval's årsfäst (patronatsfäst) med paradering, som skulle bevistas af kejsaren, alla i Petersburg varande storfurstar m. fl. Denna parad var det mest lysande militära skådespel jag någonsin sett, — möjligen med undantag af paraden i London inför drottning Victoria år 1882 med de från egyptiska kriget hemkomna segerrika gardestrupperna under lord Wolseley's befäl. Den försiggick nu i det kolossala ridhuset (manègen) vid Isaaksplatsen. Det prydliga regementet i hvita vapenrockar, svarta byxor och förgyllda hjälmar med flygande örn hade här godt utrymme och stod uppställt utefter de tre väggarna samt lämnade ingångsväggen, utefter hvilken löpte två väldiga läktare, fri. På den ena af dessa läktare sutto några storfurstinnor samt diplomatiska kårens damer och herrar, på den andra officersfruar och andra damer ur den högre ryska societeten. Jag skulle egentligen haft plats på den förra läktaren, men den var vid min ankomst redan öfverfull, och så var förhållandet nästan äfven med den andra, där jag till en början icke kom längre än upp på trappan. Men

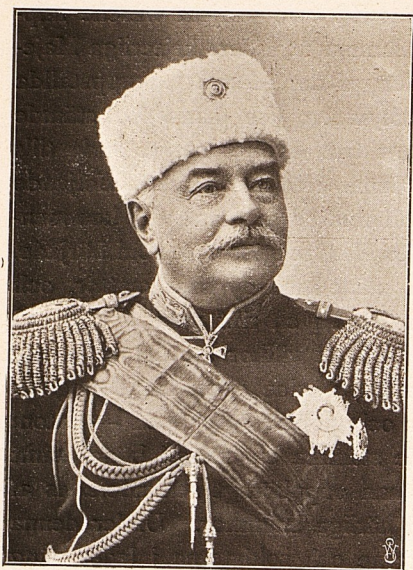

ett vackert fruntimmer vid yttersta ändan af läktaren makade något åt sig och erbjöd mig här en bättre plats, hvarifrån jag dels kunde på mycket nära håll se alla som passerade in uti manègen, dels skåda öfver den hel och hållen med de uppställda trupperna. Sedan en lysande stab af åtta storfurstar, alla militärattachéer och en massa generaler samlats nära ingången, kom en hofherre och ropade inåt manègen, att kejsaren vore i annalkande. Och precis kl. 12 kom han, denne Europas mäktigaste monark, enkel och godmodig samt med ett synnerligen vinnande utseende. Som han passerade mig på knappa två stegs afstånd, kunde jag godt iakttaga honom. När han kom in i manègen blästes fanfarer, och regementet hurrade. Kejsaren gick nu, åtföljd af hela den lysande sviten, fram till midten af manègen, där han med hög stämman tillropade regementet: Zdaròwo rebjata! (= god dag, mina barn!), hvarpå soldaterna med en mun svarade: Zdràwie jelàjem wàsche imperàtorskoje wjelitschestwo! (= vi tillönska detsamma åt Eders kejsarliga Majestät!). Därefter började han gå längs fronten af det på två led uppställda regementet. Härunder spelade musiken kejsarhymnen, och manskapet stämde upp ett hurrarop, som drogs ut till ett långt tjut, hvilket räckte ända tills kejsaren passerat alla skvadronerna. Sedan denna inspektion med åtföljande hyllning var förbi och kejsaren återkommit till midten af manègen, kommanderades sabel in och hjälmarna af, hvarefter en lång religiös ceremoni började. I midten af manègen var uppställt ett bord, klädt med dyrbara mattor, och hvarpå stod en »ikon» eller helgonabild infattad i en rikt utsirad, förgylld ram. Vid detta bord (en ortodox ryss vill på inga villkor att det kallas altare) uppehöll sig gardeskårens högste prästman, i mina ögon klädd ungefär som en katolsk biskop, samt en hop präster och poper. Biskopen — låtom oss kalla honom så — läste med sjungande stämman en mängd böner samt välsignelser öfver kejsarhuset, allt under det han oupphörligt sekunderades af en vid borte kortväggen placerad kör med härliga stämmor. Under denna ceremoni såg man såväl kejsaren som officerarne och soldaterna i ledet gång efter annan göra korstecknet. Då biskopen slutat sina böner, bestänkte han kejsaren och de bakom honom stående storfurstarne med vigvatten, hvarefter han började gå längs fronten af trupperna, åtföljd af en pop, som bar en stor skål med vigvatten. Under denna sin promenad bestänkte biskopen befäl och manskap med vigvatten, och jag kan försäkra, att han duschade dem rätt försvarligt med sin kvast. Så snart detta var slut, bars altarbordet ut, och nu började förbimarsch i parad för kejsaren, först i afmarscher och sedan på tropps front. Därefter afmarscherade hela regementet, utom fantroppen med de tre fanorna (små, gamla, guldbroderade dukar). Fanorna välsignades, hvarefter de bortfördes, och strax därpå gick kejsaren. Det hela hade räckt omkring en timme.

Jag har något utförligt beskrifvit denna patronatsfäst, men dessa cere-

monier utgöra en mycket viktig del af militärlifvet i Ryssland och återkomma oupphörligt, dels vid fördelningarnas, brigadernas, regementenas och bataljonernas årligen återkommande patronatsfäster, dels vid de förnämsta medlemmarnas af det kejsersliga huset födelse- och namnsdagar, hvilka i allmänhet betraktas såsom helgdagar. Efter dessa fäster följer vanligen en officersmiddag, där det ofta går rätt hett till under sköldarna.

Som jag hade order att så fort som möjligt inställa mig i Kiew, ämnade jag blott stanna i Petersburg så länge som behöfdes för att göra de nödvändiga uppvaktningarna. Af öfverstelöjtnant v. Arbin fick jag dock veta, att dessa ej kunde äga rum förr än den 8. april. Den 7. hade jag äran blifva inbjuden till svenska legationshotellet, där stor middag gafs för chefen

General Dragomirow.

för Rysslands förnämsta regemente (det Preobraschenska), storfurst Konstantin Konstantinowitsch och hans gemål, samt omkring tjugu högre ryska funktionärer. Den 8. på morgonen kom öfverstelöjtnant v. Arbin och hämtade mig för att göra de nödiga uppvaktningarna hos storfurstarna Wladimir, Nikolai och Konstantin, krigsministern, cheferna för generalstaben och hufvudingeniörförvaltningen, kommandanten i Petersburg m. fl. Redan samma eftermiddag följde jag med tåget till Moskwa, där jag stannade öfver en dag, hvar efter jag fortsatte den långa vägen öfver Tula, Orel (läs: Ariöl) och Kursk till Kiew, dit jag anlände den 11. april på e. m. Följande dag började jag här göra mina uppvaktningar. General-en-chef för Kiewska militärdistriktet med dess då fyra, numera fem armékårer är den från ryssar-

nas öfvergång öfver Donau 1877 samt för sitt framstående skriftställarskap i militära ämnen öfver hela Europa ryktbare generalen Michael Dragomirow. Generalguvernör i Kiew var under hela min vistelse därstädes generalen, grefve Ingnatiew, men äfven till denna höga post har general Dragomirow blifvit utnämnd från den 1. januari innevarande år.

Man har svårt att i det öfriga Europa bilda sig en rätt föreställning om de verkligt kolossala förhållandena i Ryssland. Ytinnehåll och befolkning i de guvernement, som ingå i Kiews militärdistrikt (Wolhynien, Podolien, Tschernigow, Kiew, Poltawa, Kursk och Charkow) utgöra enligt senaste uppgifter 368.120 kv.-km. med 19.410.000 invånare. Det har sålunda större utsträck-

ning än Norge med sina 322.304 kv.-km. eller Storbritannien och Irland med tillsammans 314,628 kv.-km., hvarjämte det har större invånarantal än Spanien med sina 17.969.100 inv. eller i det närmaste fyra gånger så stor folkmängd som Sverige. Befolkningstätheten är 52.7 invånare per kv.-km. eller något tätare än i Bletking, där den är 47 inv. per kv.-km. Sverige i sin helhet har 11 och Norge 6 inv. per kv.-km.

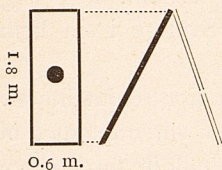
Generalstabschef i Kiewska militärdistriktet är generalmajor Schimanowskij, en man, som nog snart kommer att låta tala om sig för sin duglighet och järnvilja; kommandant den nu gamle och godmodige generallöjtnant Anosow. Chef för den 3. sappörbrigaden var då generalmajor Aleksander Preskott, hvilken sedan i oktober aflöstes af generalmajor Adolf Tschudowskij, då Preskott blef chef för den 42. infanterifördelningen. Chef för den 6. sappörbataljonen, vid hvilken jag enligt den kejsrerliga ordern var attacherad, var öfverste Gauger.

Här är ju ej meningen att gå in i några mer eller mindre tråkiga organisatoriska detaljer; men jag anser mig böra omnämna, att den 3. sappörbrigaden bestod af brigadstab med öfverstelöjtnant Tscherwinow som stabschef, 5., 6., 7. och 14. sappörbataljonerna, hvardera om tre sappör- och ett telegrafkompani, 4. och 5. pontonierbataljonerna, hvardera om två kompanier, samt 3. fältingeniörparken. Alla dessa trupper lågo förlagda dels i gamla s. k. försvarskaserner, dels i andra militära byggnader inom den gamla Kiewska hufvudfästningen Petschèrsk.

Jag kan säga, att jag redan från första början blef emottagen med den största välvilja från alla håll, möjligen med ett enda litet undantag. Och efter några veckor hade den som jag tror för ryssarne genomgående egenskapen att med ett visst misstroende betrakta utländingen fullkomligt vikit på alla håll, hvarefter jag blef helt och hållet betraktad och behandlad som kamrat. Själf kände jag mig härigenom äfven som en kamrat i officerskretsen, och det säkra är, att jag här lärde känna och värdera mången, hvaraf jag skall bevara ett angenämt minne så länge jag lefver.

Till Kiew kom jag i en ganska lämplig stund, ty samma dag jag gjorde mina uppvaktningar fick jag höra, att kl. 2 e. m. vid 6. sappörbataljonen skulle blifva uppvisning inför öfversten med de fyra kompaniernas rekryter, det s. k. unga manskapet, hvilket varit inne under fanan sedan i november. Under det vi enligt vår tideräkning hade den 12. april, hade man enligt den ryska ej hunnit längre än till den 31. mars; och från och med följande dag skulle de af rekryterna, som nu godkändes, räknas till det »äldre manskapet». Uppvisningen omfattade endast marscher, vändningar och uppslutningar. När det gick någotsånär bra, sade öfversten: charaschò! (= bra!), då manskapet i afdelningen med en mun ropade: rad starätsja! (= glad att göra mitt bästa! Finska kadettkåren lär i detta fall enligt utsago af en finsk officer i Kiew

ropa: »flit är mitt nöje!»). En löjtnant, som under vintern hade haft rekryt-skolan, förde befälet; alla öfriga officerare vid bataljonen sågo på. Men kaptenerna och ibland äfven löjtnanterna ropade ofta till manskapet vid sitt kompani, när fel begingos. Det hela tillgick efter våra militära begrepp något gemytligt. Sedan detta var öfver (det tog omkring en timme), följde en mycket egen-domlig uppvisning. Vid ena ändan af kaserngården uppställdes tre stycken med halm hårdt stoppade, med groft tyg öfverklädda taflor, försedda med en mindre målad cirkel i midten. Mot dessa taflor sprungo soldaterna nu tre och tre

Rikt- och stötöfning med bajonett mot bulvan.

med full fart, stötte bajonetten (om möjligt) midt i cirkeln, drogo ut den-samma genom att hoppa ett steg tillbaka samt sprungo bakom taflorna och i en halfcirkel till kön af kolonnen; tre nya rusade åstad etc. Meningen med denna öfning, som införts af Dragomirow, är att vänja soldaten vid bajonettens användande till anfall; och öfningen har nog sina fördelar. Jag har sedermera sett den öfvas vid flere infanteriregementen, dels af enskilda karlar mot enstaka uppstoppade bulvaner, dels i samlad trupp vid stormningsöfningar mot fältverk o. d. Under hela uppvisningen hade öfversten allt som oftast riktat direkta frågor till rekryterna, för att bilda sig ett omdöme, huru de smält den teoretiska undervisning de under vintern inhämtat. Uppvisningen

var nu slut, hvarefter jag återvände till mitt hotell och, då det under senare delen af uppvisningen börjat regna, var jag rätt nöjd att kunna rädda min paraduniform, som jag burit hela dagen.

Att emellertid öfversten ej var så synnerligen belåten med rekrytuppvisningen, märkte jag i bataljonsprikasen följande dag, där han på tal om densamma säger:

»Hvad beträffar marsch, vändningar och manöver måste jag anmärka, att dessa saker fordra ännu mera öfning, ty manskapet går illa i takt, är ofta illa rättadt, och i allmänhet saknas inom kompanierna liktidighet vid rörelsernas utförande, hvilket särskildt var fallet vid 3. kompaniet.

Öfning i stormning af fältverk

Jag befäller kompanicheferna att fästa särskild uppmärksamhet vid denna brist.»

»Utom hvad ofvan är sagdt, anmärker jag vidare: många svar som jag hörde voro goda och visade omdöme, men där förekommo äfven mycket svaga och upprabblade såsom en utanläxa utan tanke. Särskildt dåligt i detta afseende var 3. kompaniet, hvaraf jag drager den slutsatsen, att officerarne vid detta kompani under vinteröfningarna arbetat för litet, förlitande sig på underofficerarne. För detta förhållande ställer jag kapten N. N. (3. kompani-chefens namn) till ansvar och uppmanar honom att hädanefter ägna mera uppmärksamhet åt det kompani, som är honom anförtrödt.»

Öfversten slutar dock med att: »I allmänhet voro rekryterna vid sappörkompanierna tillfredsställande och vid fälttelegrafkompaniet bra». Det 3. kompaniets rekryter fingo sedan under rätt många dagar knoga med extra exercis på fritiden mellan de ordinarie öfningarna.

Ofvanstående prikas (order) föreföll mig bra hård, men öfversten vet naturligtvis, hvad han har rätt att fordra af folket efter fyra månader. Inte kunde manskapet på något vis jämföras med vår beväring efter de första 68 dagarna, men man får äfven betänka, att här var sammanfördt folk från Rysslands olika delar, hvaraf en del nog vid ankomsten stod på en rätt låg bildningsgrad. I Ryssland anser man, att endast 20 procent af befolkningen är läs- och skrifkunnig, då hos oss denna procentsiffra når det högsta tal som finnes i Europa eller 99.4. Ryssland har ej våra folkskolor, hvilkas värde aldrig nog kan uppskattas. Enligt hvad jag senare hörde från kejsarens egen mun, är han dock numera allvarligt betänkt på att införa skoltvånget äfven i Ryssland. En annan orsak, som nog äfven bidrager till att många af manskapet behöfva så lång tid för den första utbildningen, ligger däri, att de, kommande från vidt aflägsna trakter, till en början med knapp nöd förstå den dialekt befälet talar. Ingalunda får man likväl sätta den ryske soldaten i utbildningskapacitet så lågt, som af ofvan anförda prikas tyckes framgå. År 1880 hade jag tillfälle att på Campo Marte vid Napoli se det 6. Bersaglieregementet, äfven efter fyra månaders öfning. Jag red bredvid öfversten och chefen för regementet, så att jag godt kunde bilda mig ett omdöme; och det manskapet kunde ej på långt när jämföras med det, som nu af sin egen chef klandrades så mycket i Kiew. Möjligen bidrog äfven min närvaro som främmande officer i någon mån till att uttrycken skärptes i prikasen.

Följande dag, eller den 1. april enligt rysk tidräkning, skulle hela 3. sappörbrigadens rekryter inför brigadchefen aflägga trohetseden, hvilket manskapet sålunda icke gör förr än efter avslutad rekrytskola. Kontingenterna från de sex bataljonerna, åtföljda af sina respektive öfverstar och öfriga officerare, bildade en stor öppen fyrkant på 6. bataljonens rymliga kaserngård. I midten voro fyra bord placerade, inrättade till ett slags altare, och bredvid dem stod i full ornat brigadens högste präst samt präster af de olika bekenntelserna: ortodoxa, katoliker, judar och mohammedaner (tartarer). Den 6. bataljonens gamla sönderskjutna fana, som varit med vid försvaret af Sewastopol, öfvergången öfver Donau m. m., hämtades nu och fördes, under det brigadmusiken spelade, längs fronten af trupperna, hvarvid *alla*, som befunno sig på kaserngården, stodo med blottade hufvuden. Det syntes att man höll denna symbol helig och med all makt ville inplanta det hos soldaterna. Fanan utgjordes af några träsiga, guldbroderade sidenlappar, som med knapp nöd hängde fast vid fanstången. Men vid fanspetsen glindrade

Georgskorset, den högsta utmärkelse för tapperhet i striden, som en rysk militär, eller såsom här en hel truppdel, kan ernå.

Sedan en adjutant läst upp en lång historia om edens vikt samt skyldigheten att lyda Gud och zaren samt tjäna fäderneslandet, förestafvades eden. Därefter samlades de olika trosbekännarna hvar kring sitt bord och förehölls ytterligare af prästerna om edens vikt. De ortodoxa kysste evangeliet och korset, de katolska korset; judarne stodo omkring sin rabbin med mössorna på (de föregående hade dem af), likaså tartarerna, hvilka vände dem bakfram, så att det lilla kors, som sitter på riksäpplet öfver kejsarkronan framuti mössan, kom i nacken. Man sade mig, att de härigenom uttryckte sitt förakt för denna kristendomens symbol. Detta och mycket annat tolerera ryssarna af sina underlydande af olika bekännelser; af alla utom af protestanterna, men äfven dessa tyckas nu, af flera tecken att döma, gå ljusare tider till mötes under Nikolaus II:s kloka och mera milda regering. Jag talar nu ej om de arma judarna, hvilkas ställning likväl äfven för tillfället synes vara drägligare. Jag begagnade ordet »arma», ty jag tycker synd om dem; men man måste se dessa smutsiga och krypande varelser på nära håll och höra, huru infernaliskt de lura den lättrogna ryska landtbefolkningen, för att kunna fatta det för oss svenskar obegripliga hat de öfverallt röna, isynnerhet i dessa Rysslands sydvästra trakter.

Följande dag var examen med rekryterna i innanläsning, skrifning och räkning. I allmänhet redde de sig rätt bra. En och annan var dålig, och en såg jag, som då han skulle skriva en 9 skref 9, d. v. s. en 6 bakfram. Detta är dock ej underligt, då man betänker att, såsom jag ofvan omtalat, endast 20 procent af befolkningen är läskunnig. I stället bör man till fullo uppskatta värdet af den undervisning de unga männen få vid armén, hvarifrån numera efter de fem åren ingen utgår, som ej åtminstone kan läsa och skriva.

Under de följande dagarna pågingo examina i underofficers-, korprals-, fälttelegraf- och minörskolorna. Examina, hvilka jag följde med stort intresse, skötas på annat sätt än hos oss. Den officer, som under vintern ledt klassen, får ej verkställa examen, utan denna tillgår så, att öfversten med bataljonens samtliga officerare begifver sig till skollokalen, delar här in eleverna i små grupper och tilldelar sedan alla kaptenerna och de äldre löjtnanterna hvar sin sådan grupp att examinera. De betyg, som nu sättas, ingå till lika värde med klasslärarens, och medeltalet utgör slutbetyget. Som officerarne höllo på med hvarje man under 20—30 minuter, kan man godt säga, att all examenshumbug är utesluten. Examen på detta sätt tager visserligen lång tid i anspråk, men så får man äfven i betyget ett mera säkert utslag på verkliga kunskapsmättet.

Tjänstgöringen vid ingenjörtrupperna under ryssarnas april månad (vår

13. april—12. maj) är mycket lindrig. Öfningstiden var bestämd till kl. 8—12 och 2—4, hvarunder en del exercis, ofta i bataljonsförband, visserligen utfördes, men betydliga kontingenter sändes nästan dagligen ut till det s. k. sappörlägrät söder om Kiew för att göra detta i ordning till 1. maj, lappa upp eller lägga nya tak på barackerna etc.

En afton under denna tid blef jag inbjuden till Petschèrsk Wojènnij Sabrànja, eller officerarnas i Petschèrsk militärförening, hufvudsakligen för ingenjör- och artilleriofficerare. En annan dylik förening finnes vid Kreschtschätik, hufvudgatan i själfva staden Kiew, för infanteri- och kavalleriofficerare. Här hölls ett föredrag af chefen för 5. pontonierbataljonen, öfverste Swjätopolk-Mirskij. Det rörde sig om den fortifikatoriska förstärkningen af en större position, som förliden höst uppgjorts af generalstabs-, ingenjör- och artilleriofficerare nära gränsen mot Österrike. Med hjälp af de utmärkta kartorna kunde jag någotsånär följa med — min kunskap i det för en icke-ryss förskräckliga ryska språket var tyvärr icke stor — och biträdades dessutom häri af en vänlig finne, löjtnant von Schoultz vid 7. sappörbataljonen. Efter föredragets slut framträdde först en artillerigeneral och kritiserade i milda ordalag något angående artilleriets skydd; men därefter uppträdde stabschefen hos general Dragomirow, generalmajor Schimanowskij, med en ytterst skarp och häftig kritik. Han klandrade bland annat ingenjööfficerarnas svaghet för att ofta vilja fortifikatoriskt förstärka mindre platser (kullar, enstaka byggnader o. d.), framskjutna framför hufvudställningen. Härigenom utspann sig lätt mot högste befälhafvarens önskan en strid om dessa framskjutna positioner, förstärkningar sändes dit etc. Han anförde exempel på, huru striden kommit att på ett för försvararen olycksbringande sätt utkämpas i dessa ställningar, i stället för att upptagas i den med mera omsorg inredda och alltid förmånligare hufvudställningen. Vidare klandrade han telegrafkompaniets svaghet för att draga telegraf- eller telefonlinier till alla möjliga punkter i närheten af hvarandra, då man mången gång kunde få fram en rapport eller en order både hastigare och säkrare med en kavalleri- eller en velocipedordonnans. Han ville likväl därföre ej gå till samma öfverdrift som general Gurko i sitt bekanta yttrande under rysk-turkiska kriget 1877, att om han hade en viktig underrättelse eller order, som han *säkert* ville hafva fram så fort som möjligt, så sände han den med en infanterist; var ordern ej fullt så viktig, och det ej var så brådtom, lämnade han den till en kavallerist (hvars häst lätt kunde bryta benen af sig etc.); och först om ordern var af föga vikt och utan verklig betydelse, lämnade han den till fälttelegrafafen, som oftast hade något kink. Förhållandena vid fälttelegrafafen hafva likväl ändrat sig betydligt sedan den tiden.

Den 24. april firade ryssarna sin påskafton, således en vecka senare än vi hemma i Sverige. Klockan 12 på natten var stor högtidlighet i Sophia-

katedralen, dit alla i Kiew boende officerare fått order att infinna sig i stor parad. Jag kom såsom främmande officer in bland alla generalerna och fick en utmärkt plats. Metropoliten, en ärkebiskop och fyra biskopar officierade, förutom en mängd lägre prästerskap. Nästan alla i kyrkan närvarande buro små påtända vaxljus, hvilket innebar en stor fara för våra uniformer och damernas hvita klädningar, för att ej tala om deras bara axlar. Sedan vi stående under öfver två och en half timmar åhört en af härlig sång ofta interfolierad gudstjänst, förklarades slutligen under en jublande musik, att Kristus var uppstånden; och då släcktes alla de medförda små ljusen. Redan nu började man kyssa hvarandra. Den ena sade: Kristus voskrëss (Kristus är uppstånden), hvarpå den andre svarade sitt: Woistino voskrëss (i sanning är han uppstånden); sedan följde tre omfamningar och vid hvarje en smällande kyss. Öfversten vid min bataljon kom nu och frågade, om jag ej ville följa med honom hem och äta litet »fett», då fastan vore förbi. När vi kommo till öfverstens bostad, som ligger midt emot 6. bataljonens kasern inom fästningen, och ordonnansen öppnade porten, hälsade öfversten karlen med de öfliga orden; karlen svarade, och så — kysstes de. Inuti bostaden voro en hel mängd officerare redan (klockan var 3 på morgonen) samlade, och öfversten kysste dem naturligtvis alla. Jag hoppades i det längsta komma undan, men på öfverstens fråga »tillåter Ni?», var gärdet uppgifvet, och jag fick lof att kyssa allesammans. Under min fortsatta vistelse i Ryssland fann jag detta bruk att karlar kysstes, vid afsked för någon längre resa, vid återseende efter en dylik, vid lifvad sinnesstämning i allmänhet, t. ex. efter en glad middag etc., ej vara något ovanligt. Ja, man vänjer sig vid allt! Härefter vidtog en, man kan ju kalla det nattsexa af bastantaste slag med ymniga libationer af wodka (renadt bränvin, hvarmed man börjar sakuskan, smörgåsbordet, och sedan ofta fortsätter med under hela måltiden) och Krim-vin. Vid fästmåltidens början föreslog öfversten en skål först för Kejsaren och sedan för Konungen af Sverige (Norge glömde han), hvarvid alla officerarne reste och bugade sig. Kl. 4 på morgonen föreslog öfversten, att vi skulle gå upp i kasernen och se huru manskapet hade det. Här voro alla rum upplysta och väldiga bord anordnade med målade ägg, kött, stora påskbröd, wodka m. m. Bud hade gått i förväg, så att vid vår ankomst allt manskapet var uppställt kompanivis i sina logement eller rättare kasematter, ty 6. bataljonen är förlagd i en stor försvarskasern inuti gamla Kiew-fästningen. Öfversten hälsade hvarje kompani med »Kristos voskrëss!», manskapet svarade sitt »woistino voskrëss!», och så gick han fram och kysste fanjunkaren; alla officerarne följde hans exempel. Det gör ett godt intryck att se det rent kordiala förhållande, som i Ryssland är rådande mellan befäl och trupp utom tjänsten. Det var ej något affekteradt i detta kyssande, utan låg något hjärtligt däri. Sedan öfversten passerat, sade kompanichefen för hvarje kompani några ord om Gud

och Zaren. Alltid förbindas dessa och framhållas för soldaten såsom dem, hvilka han först och sist måste dyrka och lyda. Håri ligger nog till stor del förklaringen till det uppoffrande hjältemod, hvarmed den ryske soldaten alltid med gladt mod går till striden. I hvartenda kasernrum jag sett finner man äfven såväl ikonen (helgonbilden) med sin framför hängande, oftast rödfärgade lampa, som prydliga porträtt af kejsaren och kejsarinnan, — det senare ett bruk, som jag skulle vilja se tillämpadt i Sverige med afseende på vår konung och drottning. Dessa oljetryck kosta så litet, men verka så godt. När vi genomgått alla kompanierna, trodde jag att påsknattsfästen var slut. Nej ingalunda! Vi återvände samtliga till öfverstens bostad, och jag kom ej hem förr än kl. $\frac{1}{2}$ 7 på morgonen.

De följande tre dagarna voro äfven helgdagar, så att det var fullkomligt fridfullt i kasernen, där inga officerare funnos utom den daghafvande. Sista helgdagen tog jag mig som förevändning att gå och hälsa på honom, för att få se hvad inflytande dessa frestande påskdagar kunde haft på soldaternas nykterhet. Ej en enda onykter hade förekommit vid någon af brigadens sex bataljoner. Under dessa dagar, då jag hade tid att mycket promenera omkring både bittida och sent, hade jag också visserligen mött diverse civila individer i betänkligt tillstånd, men ej en enda soldat, på hvilken jag kunde märka något inflytande af den fördärfbringande wodkan. Detta förvånade mig mycket, då man berättat helt annat om den ryske soldaten. Men jag tror, att illviljan berättat mycket om Ryssland — mest från engelskt håll — som ej är sant, ty godmodigare befolkning har jag ingenstädes sett. Eller ock har Ryssland på allra sista tiden tagit ett jättesteg framåt. Troligt är, att man kommer sanningen närmast, om man tager något från båda dessa antaganden.

Resten af ryssarnas april månad tillbragtes, som jag förut berättat, mest med reparations- och andra arbeten i sappörernas och pontonierernas sommarläger några km. söder om Kiew.

Här kan vara på sin plats att säga några ord om den ryska uniformen. Denna är hvad ingenjörtrupperna angår rätt enkel: en mycket mörkt grön vapenrock med dubbla slag öfver bröstet, hvilken allmänt ansågs mera praktisk än den för flere år sedan bortlagda s. k. enradiga. Någon ändringslysten byråofficer hade för en tid sedan hittat på att för besparings skull taga bort de blanka knapparna och fästa det öfverliggande slaget med hyskor och hakar. Detta genomfördes äfven, men ansågs i allmänhet mindre lyckligt, då vapenrocken härigenom påstods blifva fortare nött och förlora sitt fräscha utseende. Man hoppades äfven på att snart få igen knapparna. Till den vid daglig dräkt mest vanliga syrnuten, som liknar den hos oss brukliga, ehuru man till den alltid använder axelklaffar, hör dock blanka knappar. Epåletterna likna mycket vår generalstabs, men nå aldrig utanför axlarna. Skärpet är mycket

enkelt, 5 cm. bredt af silfver med tre orangegula ränder, men är rätt prydligt och saknar tofsar. Sabelkopplet utgöres hos kompaniofficeren af en smal svart rem (silfvergalon hos högre grader), som hänges öfver högra axeln och går snedt öfver bröstet till vänstra sidan, där sabeln är fästad, så att eggen vändes bakåt. Byxorna, af samma färg som vapenrocken och försedda med en smal röd passepoil, äro instuckna i ett par höga, rakskurna stöflar. Hufvudbonaden utgöres vid parad af en låg pälsmössa, hvars kulle är af kläde och sidor af svart, knollrigt skinn; midt fram sitter ryska riksvapnet i silfver och däröfver den ovala militärkokarden. Till släp begagnas en rundskuren mössa, bra lik den tyska, och hvilken hos manskapet saknar skärm. På sommaren användes hvit rundkullig mössa och af officerarne hvit vapenrock, kallad kitel, samt af manskapet ett slags skjorta (se fig. å sid. 22), hophållen vid midjan af en rem och försedd med de vanliga axelklaffarna. Kappan, för officeren ljust grå och ovanligt prydlig, är för manskapet ljust snusbrun och mera praktisk än vacker. Om vintern bäres af såväl officerare som manskap den i allo ändamålsenliga baschliken, hvarmed i synnerhet officerarna veta att ganska kokett drapera sig. Manskapet bär alltid bajonetten på geväret.

Förvånansvärdt i högsta grad är det låga pris, till hvilket man lyckats nedbringa officerseffekterna, — en sak, som äfven borde kunna

åstadkommas hos oss. Så t. ex. kostar ett officersskärp (likadant för generalen som för underlöjtnanten) endast 1.50 rubel,* riksvapnet till paradhufvudbonaden 0.40 r., officerskokarden af metall 0.15 r., sabelgehång af hvit galon 1.40 r., axelklaffar 1.40 r. etc. Det är visserligen sant, att persedlarna ej äro af silfver, utan de väfda enligt uppgift af aluminium och de drifna af någon annan hvit metall. Men de hålla sig, så ofta som de i Ryssland brukas och där man alltid går i uniform, minst ett par år, hvarefter man lätt kan fiffa upp sig genom att för en ringa pänning köpa nya. Priserna för de guldlignande persedlarna vid de andra vapenslagen ställa sig lika lågt.

Rysk ingenjörsoldat i fältdräkt.

* En rubel motsvarar ungefär 1.93 kr.

Aflöningsförhållandena äro för officeren i Ryssland ej så synnerligen lysande. Vid ingenjörtrupperna och artilleriet har t. ex. en öfverste 3.482 rubel, en öfverstelöjtnant 1.707 r., en kapten 1.407 r., en stabskapten (kapten utan kompani) 932 r., en löjtnant 722 och en underlöjtnant 695 rubel. Det är visserligen sant, att dessa inkomster genom en del extra kommenderingar såsom adjutant, lärare i militärskolor etc. något ökas, samt att rubeln har ett ungefär dubbelt så högt värde som kronan, men åtminstone föreföll det mig, att jag ej i Ryssland i allmänhet erhöi mera för en rubel än jag får här hemma för en krona. Gardesofficerarne hafva något högre, arméinfanteriets något lägre löner än de här ofvan uppgifna. Hvarje officer betalar årligen ett bidrag till officerslånekapitalet, hvilket bidrag utgår med 60 rubel om året för regementsofficer, 42 rubel för kaptener och 24 rubel för subalterner. Dessa pänningar, kapitaliserade med 5 % ränta, utfås, då officeren lämnar tjänsten. När man gjort inbetalningar, så att dessa tillsammans med räntan stigit till 700 rubel, behöfver man ej vidare betala till kassan, men kan dock frivilligt få göra det. Lån ur denna kassa betalas med 6 %. Kassan borde genom denna öfverskottsprocent växa, men detta är dock i allmänhet ej fallet, ty från kassan lämnas bidrag, såsom t. ex. ifall någon officer aflider utan tillgångar till begravningskostnader, till efterlämnade skulders betalande etc.

Rörande tvångsafsked i följd af uppnådd viss ålder är stadgadt, att kompaniofficerare äro skyldiga afgå vid 55 års ålder; öfverstelöjtnanter få kvarstå till 60 år, om de vunnit denna sista grad före 50 års ålder, annars måste äfven de afgå vid 55 år. För högre officerare finnas inga bestämmelser med afseende på tvångsafsked. Om man tjänat i 30 år, hvaraf minst fem år i sista graden, befordras man vid afskedstagandet till närmast högre grad, hvilket ju ej betungar statsverket, men kan utgöra en liten tröst då man slutar sin bana och skall börja försöka lefva på statens knappt tillmätta pension, som för en kapten stiger till 345 rubel, för en öfverste till 575 r., och för en generalmajor till 860 r. För att öka dessa usla belopp bildades år 1859 den s. k. emeritalkassan genom ett af staten skänkt kapital, som sedermera vuxit genom räntor och inbetalningar af delägarna. Denna emeritapension utbetalas efter grad och är 50 % högre än pensionen från statsverket. Som vi se, är det ej så lysande ställt i ekonomiskt hänseende för den ryske officeren. Därför har man äfven i Ryssland sett sig nödsakad stifta lagar, på det han ej genom giftermål med alltför fattiga flickor går och ställer ännu galnare till med sin ekonomi. Först och främst skall en rysk officer, innan han får eklatera sin förlofning, anmäla sina tillämnade planer för sin regementschef samt då uppvisa ett af den blifvande fästmon underteckadt papper, hvori hon förklarar sig villig till äktenskapet, samt ett annat papper från hennes föräldrar, att de ingenting hafva däremot. Om chefen ej finner partiet konvenabelt, kan han förbjuda detsamma, och officeren har då ingen annan utväg än att taga af

sked, om han i alla fall vill gifta sig med personen i fråga. Med en judinna får en rysk officer för närvarande under inga villkor gifta sig, detta till sorg och saknad för mången officer, då judinnorna, åtminstone i Kiew-trakten, i allmänhet äro synnerligen vackra. Har den giftaslystne officeren fyllt 28 år, och ofvannämnda papper äro klara samt chefens tillåtelse lämnad, möter intet vidare hinder för honom. Är han däremot i åldern mellan 23 och 28 år, måste han till »regementskassan» inbetala en summa af 5.000 rubel; men å denna summa får han årligen såsom bidrag till hushållet uppbära räntan med minst 250 rubel, d. v. s. 5 %. Äro de inlämnade värdepapperen goda, kan han äfven få lyfta en ännu högre summa; men detta händer numera sällan, då den förut höga räntan äfven i Ryssland börjat gå ned. Så snart officeren fyllt 28 år, anses han tillräckligt stadgad och får då lyfta hela sitt insatta kapital. — Före 23 år får ingen officer gifta sig; vill han det i alla fall, måste han taga afsked. På alla dessa regler lär hållas mycket noga, och åtminstone försäkrade man mig, att intet undantag fanns vid den brigad, vid hvilken jag var anställd.

Något tvång för officeren att intaga sina måltider i officersmessen (so-branja) finnes icke, utan får han logera sig samt styra om sitt uppehälle såsom honom bäst synes och tillgångarna medgifva. Om soldaten kan man såsom ett allmänt omdöme säga, att han är väl född; och under alla förhållanden är den föda, som består soldaten, både rikligare och mera närande än den, som i allmänhet består i de ryska bondhemmen. Underofficeren bor och äter med det öfriga manskapet. Ett undantag härifrån gör fältväbelen (fanjunkaren), som i allmänhet tilldelas en särskild bostad och där vanligen lefver gift. En stor del, vid några kompanier större delen, af manskapet, som tillhör landtbefolkningen, hade gift sig innan de började aftjäna sin värnplikts fem långa år. Detta har sin grund i det för Ryssland egendomliga »mir-» eller jorddelningssystemet inom bylagen, där hvar manlig individ tilldelas ett jordstycke, som hustrun nu sköter under mannens bortovaro vid armén.

Officeren har rätt till permission 28 dygn hvartannat år och till 2 månader hvartannat; d. v. s. han åtnjuter tre månaders tjänstledighet under loppet af två på hvarandra följande år. Man har ansett denna fördelning vara lämpligare än sex veckor hvarje år, ty härigenom kan officeren hvartannat år göra en längre resa eller dylikt. Vid resor på järnvägarna betalar officeren för tredje klass, när han åker i andra, och för andra, när han åker i första. Biljettpreisen i Ryssland ställa sig till följd af zontariffen mycket billigt, isynnerhet på de långa afstånden. Så t. ex. kostar den 1,550 werst långa vägen från Petersburg öfver Moskva till Kiew i andra klass 16.50 rubel och i tredje klass 11 rubel, med rätt för den ryske officeren att åka i närmast högre vagnsklass. Detta pris naturligtvis endast om jag köper biljetten i Petersburg

direkt till Kiew; reser jag samma väg och köper skilda biljetter för de olika vägstyckena (t. ex. Petersburg—Moskwa, Moskwa—Kursk och Kursk—Kiew), så ställer sig priset betydligt högre.

Efter denna lilla utflykt återgå vi till de militära öfningarna i Kiew. Dessa utgjordes vid ingenjörtrupperna under april månad mest af infanteri-exercis med mycken vikt lagd på förbimarsch i parad. Såsom jag tillföre berättat har den ryske soldaten alltid bajonett på gevär. Utom med på axel gevär skedde förbimarsch i parad äfven med geväret i färdigställning, hvilket till en början föreföll mig något besynnerligt, men uppgafs ske på särskild befallning af Dragomirow såsom en förberedelse till bajonettanfallet. En annan egendomlighet väckte äfven min förvåning. Under pågående marsch i kolonn kommenderades den främsta bataljonen helt om marsch och marscherade igenom alla de öfriga fem bataljonerna. För hvarje bataljon den genombröt såg man vid de första öfningarna af detta slag alltid ett eller flere par soldater, som trasslat in sig i rentygen och hade mer eller mindre svårt att komma åtskiljs. Men det gick snart bättre, och slutligen skedde genombrytningen utan alla äfventyr. Äfven denna manöver öfvas sedan fyra à fem år på Dragomirows befallning. Ändamålet är att vänja karlarna att vid bajonettanfallet (isynnerhet vid motstöten) ej stanna när de komma fram till den fientliga linien, utan verkligen begifva sig in uti och söka genomtränga fiendernas massa. Vid anfall under fredsöfningarna — hvilket mycket öfvas — slås till anfall på 100 stegs afstånd; på 50 stegs afstånd tages geväret i färdigställning, och på omkring 30 steg börjar själfva inrusningen under hurrarop. Anfallet får ej stanna förr än 50 steg efter gjord genombrytning af fiendens linie. Ej blott vid infanteri mot infanteri öfvas detta, utan äfven vid infanteri mot artilleri eller kavalleri, vid kavalleri mot kavalleri etc. Jag kommer att närmare beröra dessa öfningar längre fram, då jag får tillfälle att tala om manövrer i stor skala med trupper af alla vapenslag. Jag skall då äfven på ett ställe sammanföra de enkla och praktiska bestämmelser, som general Dragomirow utfärdat för trupperna, och hvilka naturligtvis erhållit sin bästa tillämpning inom hans eget stora militärdistrikt, det Kiewska. Här vill jag endast anföras, hvad Dragomirow anser utgöra grunden för all militärundervisning, och hvilket för visso eger tillämpning i *alla* land. »Visa hellre än att instruera», säger han, »och använd muntliga förklaringar endast då sådana ej kunna undvaras. Bättre är att en gång visa än att tio gånger instruera. Sök att hos soldaten ingjuta *själförtroende, lugn* och *beslutsamhet*, hvilka äro de nödvändigaste betingelserna för hans uppträdande i striden. Led därför äfven undervisningen med ett orubbligt lugn. Okunnighet skingras ej genom häftiga förebråelser, utan genom en sansad undervisning. Härleda sig felan från liknöjdhet eller slapphet, så gif en skarp och kort tillrättavisning samt straffa möjligen, men förifra dig icke.»

(Forts.)

var. b

Krigs.
Allm.
(Bov.)
o.

— 49 —

Dagboksanteckningar från en kommendering till Ryssland år 1897.

af

Claes Grill.

Suirtz var det första större läger jag såg i Ryssland. Här låg hela 33. infanterifördelningen och 33. artilleribrigaden samt den 42. infanterireservbrigaden, som sedan på hösten svälldes ut till fördelning och ingick i en af de båda armékårer, den XX. och XXI., hvilka organiserades i all tysthet och utan att man sett mycket taladt därom i tidningspressen. Reservregementenas kompanier hade med anledning häraf en onaturligt hög fredsstyrka eller 260 man i ledet. Man hade vid lottdragningen lagt något mindre antal nitlotter än vanligt i urnorna och på så sätt utan bråk drifvit upp numerären. För anskaffande af materiel och utrustning hade man naturligtvis arbetat några år; men det är storartadt att sålunda i ett nu öka en armé med två hela armékårer. Räkna vi tillsammans infanteri, kavalleri, artilleri, ingenjörtrupper och träng, så består en rysk armékår på krigsfot af 1,082 officerare, 45,258 man, 13,731 hästar, 108 kanoner och 2,395 öfriga fordon. Af många skäl är dock antagligt att en rysk armékår på krigsfot kommer att genast få sig en reservfördelning tilldelad och sålunda uppträda med 6 infanteribrigader, då dess styrka springer upp till inemot 60,000 man.

I lägret vid Suirtz, likasom vid de flesta andra sommarläger, ligga trupperna i fyrkantiga tält, fästade på omkring 1,40 meter höga, gräsklädda jordvallar, hvilka bidrogo till att så godt som allt drag undveks. Officerarna bodde i enkla träbaracker, bestående af två rum för kapteners samt ett rum för subalterner. Nästan hvarje officer hade förvandlat det till hans barack hörande lilla jordområdet till en mer eller mindre välvårdad trädgård. Rundt den storartade gemensamma officersmessen eller kasinot voro härliga planteringar anordnade.

Den 12. juni (31. maj) inträffade pingstaftonen, d. v. s. en vecka senare än hemma i Sverige. Som nu i rad följde fyra af Rysslands bortåt hundra sön- och helgdagar, då alla militära öfningar äro inställda, hade danske löjtnanten Rönning och jag beslutit hvar på sitt håll begära permission för att resa till Poltawa (uttalas: Paltawa), hvars slagfält naturligtvis för mig såsom svensk hade en särskild dragningskraft. Till denna färd hade vi vederbörligen förberedt oss genom att anskaffa ett kartblad öfver Poltawa i stor skala samt genom att läsa hvad vi i biblioteken kunde komma öfver angående det minnesrika slaget, då Sverige sjönk ned från sin stormaktsställning och man med fullt fog kan säga, att Peter den store grundlade det väldiga ryska riket.

Vi hade beslutit fara med ångbåt från Kiew till Krementschug och därifrån taga järnvägen fram till Poltawa. Klockan 8 på morgonen lade ångaren ut från Podól, en förstad belägen norr om Kiew invid Dnjepr. På båten funnos endast några få förstaklasspassagerare, men den var öfverfull af från Kiews helgedomar hemvändande pilgrimer, hvilka spredo en förskräcklig stank omkring sig. Rönning hade klädt sig i uniform, men jag var civilklädd, hvilket jag sedan under resan många gånger hade skäl att vara belåten med, då jag härigenom undgick att väcka uppmärksamhet och kunde mera fritt röra mig omkring. Från öfre däckets beundrade vi Kiew med Petschersk och Lawra med de många helförgyllda kupolerna, inbäddade i den späda grönskan, hvilket allt tedde sig prydligt från floden. Vattenståndet var lågt i Dnjepr, så att det var med stor svårighet ångbåten kunde kryssa sig fram mellan de oupphörligt förekommande sandbankarna, hvilka i följd af den rätt strida strömmen ofta förändra form och läge till stort men för flodfarten. Allt som oftast kunde ångaren ej gå med mera än half fart, under det en karl stod i fören och mätte djupet med en stör. Så stor den flatbottnade ångaren än var, låg den ej mera än omkring en meter djupt. Naturligtvis går det ej under sådana förhållanden att begagna propeller, utan här på Dnjeprn, likasom vid Wolga och de öfriga stora ryska floderna, är man hänvisad till de för öfrigt gammalmodiga hjulångarna. En egendomlighet vid de mot söder rinnande stora ryska floderna är, att den västra stranden i allmänhet är rätt hög och brant, under det den östra är låg och sumpig. Vetenskapen har sökt förklara detta såsom en följd af jordens rotation, hvarigenom vattenmassan skulle pressas mot den västra stranden och genom dennas urgräfnings så småningom förflytta flodbädden åt detta håll.

Dnjeprns stränder mellan Kiew och Krementschug anses af ryssarna vara förtjusande vackra. Den västra är äfven merendels beklädd med träd och buskar och allt mera bebodd ju mera söderut man kommer. De enkla byarna med sina halmtäckta hus se vanligen rätt tarfliga ut, men hafva alltid en ståtlig kyrka i den gamla ryska stilen med sina fem kupoler. Här och där på någon särskildt vacker plats upptäcker man ett kloster, hvars förgyllda

kupoler skimra i det skarpa solskenet. Munkarna hafva i alla tider vetat att se sig till godo i kyrkans namn. Under denna färd kunde jag göra mig en klar föreställning om den berömda svarta jorden, genom hvars område vi nu foro. Den gick ofta ända fram till flodbädden, där den af vattnet var undergräfd och tvärt afskuren, så att man kunde se dess djup, hvars mäktighet steg till något öfver en och en half meter svart mylla.

Snart började vi passera den ena stora timmerflotten efter den andra. De hafva vanligen stockarna i ett, högst två lager, hvilket gör att de få stor utsträckning, äro svåra att manövrera och ofta hinderliga för ångbåtstrafiken. Med hvarje flotte följa 6—10 man med en manöverbåt. Ofvanpå flotten hade besättningen i allmänhet af stockar eller bräder byggt sig en mer eller mindre prydlig stuga, som äfven säljes vid framkomsten till bestämmelseorten. Som jag utefter floden ända fram till Krementschug endast såg ett par mindre sågverk, antager jag att alla dessa timmerflottar, hvaraf vi ibland kunde se hela dussinet på en gång, fraktas ända fram till Odessa.

Längre ner utefter floden började vi få se dessa egendomliga båtvarnar, hvaraf ryssarna begagnade sig som brostöd vid öfvergången af Donau 1877. De förekommo mera talrikt ju längre åt söder vi kommo, och lågo ofta flera i rad efter hvarandra. De bestå af två större förankrade pråmar eller flatbottnade båtar, sammanhållna af en bjälke i fören och en i aktern, så att de komma

Foto. af förf.

Båtvarn.

på ett inbördes afstånd af omkring 4 meter. Tvärs öfver båtarnas midt ligger hjulaxeln med 6—8 blad eller skoflar, som sakta sättas i rörelse af strömmen. På den ena båten är uppfördt ett enkelt skjul, i hvilket själfva kvarnen är inhyst.

På natten körde vår ångare upp på en sandbank, men kom snart loss, sedan dock en del af besättningen fått gå i vattnet. Oupphörliga skrapningar mot sandbotten fördröjde sedan vår färd, så att vi ej kommo fram till Krementschug förr än efter kl. 6 pingstdagsmorgonen, i stället för tidtabellens kl. 4,30. I den arla morgontimmen gjorde vi en promenad i den rätt stora staden på omkring 55,000 invånare. Gatorna voro, såsom i allmänhet i de ryska städerna, mycket breda; de flesta husen af trä. Den här belägna järnvägsbron öfver Dnjepr stegade vi och fingo dess längd till 832 meter mellan

landfästena. Från bron åsågo vi huru en del mera morgonfriska bland invånarna togo sitt bad, de båda könen, som vi antogo, i all oskuld tätt invid hvarandra och fullkomligt obesvärade af någon öfverdrifven blygsamhet.

Klockan 8,49 f. m. afgick tåget till Poltáwa. Med anledning af pingst-helgen voro lokomotiv och vagnar prydda med grönt. Vägen mellan Krementschug och Poltáwa är rätt enformig, ehuru mestadels odlad och ganska tätt bebyggd, men på sina ställen sågo vi dock vidsträckta stepper och flygsandsfält. Till Poltáwa framkommo vi kl. 12,35 på middagen.

Järnvägsstationen ligger ett stycke utanför staden, och för att komma till denna måste man färdas öfver floden Worskla, som här var omkring 25—30 meter bred. I Poltáwa togo vi in på Européiskaja Gastínnitza (Hotel Europa), hvilket var det förnämsta i staden. Hotellet hade åt gårds-sidan en liten trädgård, där man kunde intaga sina måltider, men var för resten rätt primitivt. Poltáwa är en ganska stor stad med omkring 50,000 invånare och gör ett angenämt intryck med sina talrika parker samt snygga byggnader vid breda gator. Utom för guvernören är staden säte för en ortodox ärkebiskop, hvarförutom här finnas förlagda en kadettkår (kadétskij kórpus), ett adligt frökeninstitut, gymnasium, prästseminarium m. m.

Sedan vi stillat våra magars mest pockande kraf, skaffade vi oss en droska och foro ut till slagfältet. Detta likasom staden Poltáwa är beläget på en höjdplata, som sträcker sig i norr och söder, och vid hvars östra fot den sumpstrandade Worskla sakta väller fram. En bred chaussé förer ut till slagfältet, som börjar något öfver fyra kilometer i nordost från staden. Med några få ord vill jag erinra om denna för hela norra och östra Europa så ödesdigra drabbning, och begagnar mig härför af M. Höjers skildring i Sveriges Historia af O. Montelius, H. Hildebrand, O. Alin m. fl.

»På våren 1709 var den svenska hären, nu sammansmält till 20,000 man, förlagd i dåliga kvarter mellan Dnjepr och dess båda bifloder Psiol och Worskla. Åt alla håll var den omgifven af ett utplundradt land; den trycktes allt hårdare af en öfverlägsen fiende och erfor med växande missmod förkänningarna af en nöd, ur hvilken någon räddning knappast stod att vänta. Carl XII ensam syntes ej förtvivla. Han höll fast vid sina planer. Han hoppades under det stundande fält-tåget på hjälp af de krimiska tatarernas khan, af seraskieren uti Walakiet, kanske ock af dess öfverherre, den turkiska sultanen; och han räknade på, att Krassows och Stanislaws härar skulle, enligt afgångna order, genom Wolhynien och öfver Kiew skynda att förena sig med de svenska trupperna i Ukrajna. Emellertid började han den 1. maj att i förening med de saporogiska kosackerna, med hvilka han slutit förbund, belägra det af ryssarna besatta Poltáwa på västra stranden af Worskla-floden, en ort ej mycket betydande som fäste, men viktig såsom Ukrajnas förnämsta handelsplats. Belägringen försvarades genom bristen på artilleri och ammunition samt genom närheten af den ryska hufvudhären, som efter några dagar anlände och förskansade sig på Worsklaflodens östra strand. Ledningen af belägringsarbetena var öfverlämnad åt Gyllenkrok, som framförde löpgrafvarna ända till

fästningsvallen för att underlätta ett stormningsförsök. Ett sådant ville Carl XII likväl icke företaga, utan nöjde sig att allt trängre innesluta staden. Svenskarnas ställning försvårades emellertid för hvarje dag. Den 17. och 19. juni öfvergick tsar Peter (vid Petrówka) till västra stranden af Worskla och förlade sin här, som utgjordes af 55,000 man med 130 kanoner, i ett väl befäst läger ett stycke norr om Poltáwa. Sedan han fått underrättelse därom, att Carl XII vid en skärmytsling den 17. blifvit svårt sårad i foten, beslöt han att åtminstone icke undvika en afgörande strid, om den honom erbjöds. Han behöfde icke länge afbida den. Carl XII erhöi just i de dagarna visshet därom, att han ej hade någon hjälp utifrån

Foto. 1897.

Byn Petrówka.

att vänta, och han såg sig af den stigande nöden bland sina trupper tvungen att på något sätt söka en räddning. Valet stod honom öppet mellan ett skyndsamt återtag öfver Dnjepr genom Wolhynien och ett omedelbart anfall på den öfverlägsna fienden i hans eget läger. Han föredrog det senare med dess svaga möjlighet till seger framför det förra med dess utsikt till säker undergång. För eftervärlden vill det nästan synas, som om en katastrof varit oundviklig, hvilket beslut Carl XII än fattat.»

»Den 28. juni (gamla stilen) 1709 utkämpades slaget vid Poltáwa och slutades med det ödesdigraste nederlag, som Sverige någonsin lidit. Grunden till olyckan låg ej blott i den svenska härens numeriska underlägsenhet, i bristen på artilleri och ammunition samt i försvagandet af den kämpalust och tillförsikt, som, innan nöd och förtviflan kommo, förde Carl XII:s krigare till seger. Flera tillfälligheter bidrogo att göra utgången sådan, som den blef. Den viktigaste af dessa var, att

konungen af sitt sår hindrades att själf leda det hela och att på sina soldater öfva denna personliga, elektriserande inverkan, som ingen härförare öfvat i samma grad som han. Generalerna voro missnöjda och oense med hvarandra. Förberedelserna voro bristfälliga, och den anfallsplan, som blifvit uppgjord, var icke af generaler och öfverstar allmänt känd. Ledningen af det hela lämnade mycket öfrigt att önska. Rehnsköld, som förde högsta befälet, tappade hufvudet, skymfade sina underordnade, Lewenhaupt inberäknad, och lade i dagen en obeslutsamhet, som nedslående inverkade på soldaterna. I själfva slaget deltog å svenskarnas sida endast 13,000 man; de öfriga trupperna voro kvarlämnade vid trossen och i löpgrafvarna utanför Poltáwa. Bataljen blef för svenskarna egentligen en strid med blanka vapen; ammunitionen var dålig, och det artilleri, som fanns, togs icke med af brist på kulor och krut. Slaget, som började tidigt på morgonen, gick i början lyckligt, men förbyttes inom kort till nederlag. Den truppafdelning, öfver hvilken generalmajor Carl Gustaf Roos förde befälet, blef afskuren från hufvudhären samt måste efter en blodig strid gifva sig fången; fotfolket, anfördt af Lewenhaupt, kämpade med utmärkt tapperhet, förlorade hela bataljoner genom elden från fiendens batterier och måste slutligen gifva vika. Svenskarnas förlust i själfva slaget utgjorde vid pass 3,000 man, døde, sårade och fångne. Till de sistnämnda hörde Rehnsköld och Piper. Konungen, hvilken, buren på en hästbår, varit med i den hetaste striden, räddade sig med svårighet på sin stridshäst. Då ryssarna ej förföljde, lyckades det Lewenhaupt, ehuru under mycken svårighet, att samla den största delen af trupperna vid trossen. På aftonen bröt hären upp från Poltáwa och tågade på Carl XII:s bud, men mot Lewenhaupts råd, åt sydväst utefter Worsklafloden samt ankom den 30. juni till Perewolótsjna, en ort belägen vid Worskla utflöde i Dnjepr. Där var vägen i själfva verket stängd. Dnjepr flöt fram bred och djup, Worskla likaledes, och inga åtgärder voro vidtagna att föra hären öfver. Med mycken möda lyckades det Lewenhaupt och några andra bland befälet att öfvertala konungen att rädda sig själf; under natten till den 1. juli öfverskred Carl XII med några tusen man Dnjepr. Färden gick vidare öfver Bug till Ostjakow samt därpå till Bender, beläget inom det turkiska rikets gräns. Carl ankom dit i slutet af juli, åtföljd af ungefär 500 svenskar. För de tappre, af olyckan nedböjde, som han lämnat vid Dnjeprs strand, kom afgörelsen inom kort. På morgonen den 1. juli visade sig Menschikoff med en del af den ryska hären, och till honom gaf sig Lewenhaupt fången med 14,000 man genom kapitulationen i Perewolótsjna. Han kunde och borde icke handla annorlunda. Demoralisationen hos trupperna var allmän, och en ny strid skulle endast hafva medfört förlust af människolif utan något ändamål. De svenska fångarnas öde i Ryssland blef mycket hårdt. Endast få af dem fingo efter årslånga lidanden återse sitt fädernesland; till dessa hörde Rehnsköld. Piper och Lewenhaupt dogo i fångenskap, den förre 1716, den senare 1719.»

Om slaget vid Poltáwa och dess betydelse skref Carl XII från Ostjakow vid Svarta hafvet den 11. juli till Defensionskommissionen: »Däck är händt, at dhen 28 förledne månadh giönom ett öde och olykeligit tillfälle dhe Swänske trupper lidit afbräk uti ett feltslagh, hvilkeet är skiedt aldeles intet giönom fiendens stridhbarheet eller myckenheet, ty fienden har i förstone alstadigt blifwit drifwen; utan sielfwa ohrten och lägenheten har varit så fördelaktigh för fienden samt befäst, så at dherigiönom dhe Swänske hafwa haft förlust,

som utaf stor åtrå till fäktandet, oaktadt alla fiendens fördelar, hafva fienden alstadigt angripit och förfölgt, hwarpå sedan haar hänt, at mästedelen [af] fotfolket blifwit förlorat och sielwa rytteriet lidit också een stor afbräk. Dhenna förlusten är fuller stor; dock är man betänkt at finne uhtwägar, at fienden härigiönom ej skall winna någon öfverhandh ej eller dhen ringaste förmån.» Så skref Carl XII och så tänkte han nog äfven för visso, ty utan tvekan upptog han och fullföljde kampen mot ett olycksöde, som han till sist hoppades öfvervinna. Zar Peter hade en skarpare blick för det afgörande i den i och för sig ju ganska obetydliga striden vid Poltawa. Några timmar efter slaget skref han till amiral Apraxin: »Nu hvilar ändtligen på säker grund vår stad vid Newa». Och det blef så. Med större trygghet kunde Ryssland gå fram på den väg till bildning och politisk makt, som stakats ut för det samma af zar Peters snille.

Medan jag citerat denna från annat håll hämtade skildring af detta olyckliga, men hjältemodigt utkämpade slag, som hos oss svenskar väcker till lif så många känslor, dock af helt annat slag än de som genomströmma oss då vi läsa om våra strider med samma granne jämnt ett hundra år senare, hafva vi hunnit tillryggalägga vägen från Poltawa ut till slagfältet. Det första, som här tilldrager sig

vår uppmärksamhet är en till

höger om vägen belägen hög kulle, på toppen krönt med ett ryskt kors af finsk granit, omgifvet af ett prydligt staket af smidesjärn. Upp till kullens topp leda tvänne trappor, äfvenledes af finsk granit, hvilka på kullens ungefär halfva höjd förena sig till en plattform, hvarifrån sedan en enda trappa förer ända upp. Rundt kullens fot löper en krans af huggen granit, på hvilken stå kolonner, ofvantill sammanbundna medelst en grof järnkedja. På framsidan emellan de båda trappuppgångarna finnes en i granit inhuggen inskription, som omtalar att denna utsmyckning af kullen skedde år 1894 på kejsar

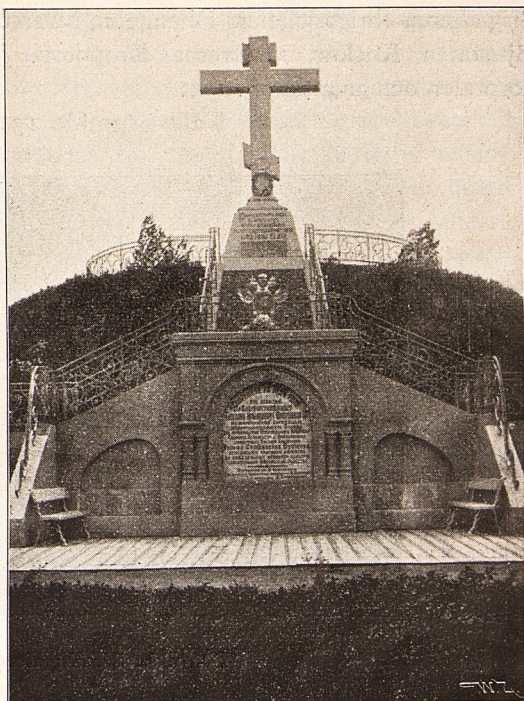

Foto. af förf.

Den s. k. Svenskgrafen vid Poltawa.

Alexander III:s befallning. Stiga vi uppför trappan till kullens topp, läsa vi på framsidan af korsets postament: »Fromma krigare kröntes med blod för sin fromhet året efter det gudomliga ordets förkroppsligande 1709 den 27. juni»; samt därunder: »Men om Peter veten I att lifvet ej är honom dyrbart, blott Ryssland lefver», ord hämtade ur zar Peters tal till trupperna före drabbningens början. Gå vi nu rundt korset och läsa inskriptionen på andra sidan af postamentet, finna vi, att denna är den för oss viktigaste. Inskriptionen lyder nämligen sålunda:

»Begrafde

Brigadieren (brigadchefen) Felengeim, öfverstarna Netschajew och Low, öfverstelöjtnanten Koslow, majorerna Kropotop, Jerst och Gelt, öfverofficerare 45, korpraler och manskap 1293:

i allt begrafde 1345 man.»

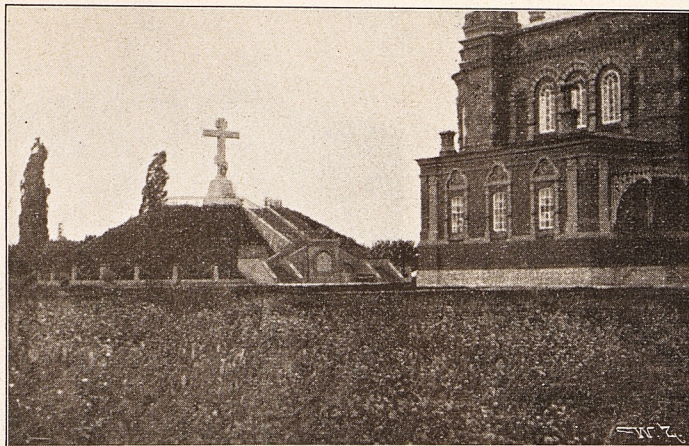

Foto. af förf.

Den s. k. Svenskgrafven från norr.

Gratkullen kallas på alla de många kartor och vyer öfver densamma jag sett, liksom af invånarna i Poltawa, för den Svenska Grafhögen (Schwédskaja Mogila). Häraf kommer det sig äfven, att den allmänt antagits innesluta kvarlevorna af de i slaget stupade svenska hjältarne. Så berättar alla, som beskrifvit Poltawaslagfältet, och så säger äfven Dr. O. W. Ålund i sin under utgifning varande bearbetning af Beckers Världshistoria. Men den sista af ofvanstående inskriptioner säger oss tydligt, att *inga svenskar äro begrafda i den s. k. svenska grafven vid Poltawa*.* Och ingen lärer väl tro att de ortodoxa ryssarna

*Bland allt som skrivits om Poltawa, finnes endast på ett ställe en antydning om, att den s. k. svenskgrafven ej skulle innesluta de stupade Carolinerna, nämligen i E. Carlsons arbete »Slaget vid Poltawa», som ingår i samlingen »Historiska Studier», hvilken såsom festskrift är tillägnad

begräft de kätterska svenskarna i samma graf som sina egna fallna krigare. Den allra minsta eftertanke och kännedom om ryska förhållanden visar oss det rent af omöjliga i ett sådant antagande. I den af Iwan Pawlowskij utgifna »Poltawabataljen» (Poltáwskaja Bítwa), som jag senare på dagen erhöi af författaren, finnes en afbildning efter ett samtida kopparstick, på hvilket man ser zar Peter själf, omgifven af generaler och poper, plantera ett enkelt träkors på den nyss uppkastade grafhögen, under det den ryska hären står uppställd rundt omkring. Ej är väl antagligt, att man med sådana ceremonier hedrat de hatade svenskarna, äfven om den ridderlige zar Peter uppskattade och beundrade deras tapperhet. Exempel från andra slagfält på Rysslands mark visa, att man jordat de fallne fienderna långt bort från de sinas grafvar. Så t. ex. sammanförde man efter Krimkrigets slut alla stupade ryssar, omkring 100,000 man, till den vid Sewastópolvikens norra strand belägna »Brödernas graf» (Brátskaja Mogíla), under det fransmännen samlades till den 19 km. härifrån belägna franska kyrkogården, och engelsmän, italienare och turkar begrofvos ännu längre bort. Att några svenskar ej lågo i den s. k. svenska grafven var sålunda klart. Men nu uppstod den frågan: hvar hade man nedmyllat de tappre Carolinerna? På denna fråga fick jag ej svar förrän följande dag. Låt om oss emellertid fortsätta vår vandring på slagfältet.

Alldeles invid den s. k. svenska grafven, mellan denna och landsvägen, ligger en härlig votivkyrka, uppförd af den i Poltawa ännu lefvande ärkebiskop Hilarion. Kyrkans inre är prydt med en mängd mycket dyrbara ikoner och votivtaflor, skänkta af de ryska regementen, som deltagit i den minnesvärda bataljen. Strax vid dörren stod ett bord, på hvilket låg en främlingsbok, hvori den närvarande kyrkotjänaren var mycket mån att man skulle anteckna sitt namn. I densamma fann jag antecknat för den 24. (12.) april 1896 Verner von Heidenstam och Axel Raoul Wachtmeister samt ett par damer, och för den 1. maj (19. april) 1896 Emil Larsson från Uppsala. Några andra svenska namn kunde jag ej finna i boken, ehuru jag noga gick igenom den många år tillbaka.

Sedan vi af en präst och kyrkotjänaren förgäfves sökt erhålla några närmare upplysningar om slagfältet, begåfvo vi oss ut på egen hand, då vi trodde oss af general Leers skildring af bataljen kunna reda oss ganska bra.

Carl Gustaf Malmström den 2. november 1897, men ej utkom förrän längre fram på vintern. Carlson säger i en not sidan 72 om svenskgrafven, att »denna, som trots sitt namn endast torde gömma de i slaget fallna ryssarnas lik, har . . .»; samt: »Vid norra sidan af slagfältet finnas tre lägre grafkullar utan minnesmärke, enligt traditionen gömmande de stupade svenskarnes ben».

Vid min hemkomst från Ryssland kunde jag delgifva professor Carlson min upptäckt angående svenskarnes graf på Poltawafältet, men som hans arbete då redan var under tryckning kunde tyvärr ej annat än ofvanstående korta antydan införas. Hvarifrån benämningen »svenskgrafven» härleder sig kunde hvarken ärkebiskop Hilarion eller professor Pawlowskij i Poltawa upplysa. Den senare antog, att man från början velat därmed uttrycka de genom svenskarnes förvållande stupade ryssarnas graf.

Snart kommo vi dock underfund med att Leers beskrifning ej stämde med terrängförhållandena. Antingen har generalen själf aldrig varit på platsen, eller ock har han fallit för ryssarnas ganska naturliga svaghet att af den i verkligheten rätt obetydliga striden göra ett så stort nummer som möjligt, motsvarande de för Ryssland storartade följderna af drabbningen. Vi kunde emellertid ej få läget på de uppkastade förskansningarna, hvilka under slaget spelade en så stor roll, att enligt beskrifningen passa in med de angifna platserna för svenskarnas och ryssarnas läger, etc. Vi åkte därför till det några kilometer öster om svenska grafven belägna kadettläget, där vi sökte få fatt på någon officer. Detta lyckades dock ej, ty först följande dag skulle kadet-

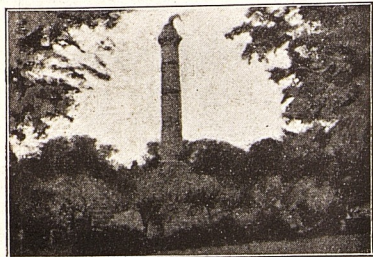
Foto. af förf.

Den s. k. Svenskgrafven från söder.

terna flytta ut från staden till läget (d. v. s. blott 6. och 7. klasserna; de lägre äro fria på sommaren). Således fanns här ingen hjälp. Sedan vi med kartan i hand både länge och väl åkt och promenerat omkring utan att komma till rätta, och det dessutom började blifva slut på dagen, föreslog jag att vi skulle åka tillbaka till Poltawa samt söka upp ärkebiskop Hilarion, som byggt den nya kyrkan invid grafven, och som jag hört skulle vara intresserad för hvad som hängde tillsammans med bataljen. Rönning, hvilken naturligtvis ej kunde hafva samma intresse som jag att få så noga som möjligt reda på förhållandena, var till en början emot ärkebiskopsbesöket, men som ingen annan utväg fanns, var han nog vänlig att gifva efter. Vi körde sålunda raka vägen till ärkebiskospalatset, där vi sände upp våra kort med en vördsam förfrågan om ärkebiskopen kunde taga emot oss. Efter någon väntan fördes vi genom en större sal in i ett prydligt förmak, där ärkebiskopen

strax därefter infann sig. Det var en äldre man med ett behagligt och vänligt utseende, klädd i en vid kaftan af brunt siden med en storkorsstjärna på hvardera sidan af bröstet och däremellan, hängande i en tung kedja, en bild af madonnan omgifven af stora juveler och rubiner. Under denna rätt stora prydnad hängde en krans af stora solitärer, antagligen af kolossalt värde. En prydlig hvardagsdräkt! Vi framställde vårt ärende, och då han märkte, att Rönning talade flytande ryska, berättade

han allt hvad han visste om slaget, hvilket var ungefär detsamma som vi hade reda på förut. Han skref äfven ett rekommendationskort till en präst vid votivkyrkan invid svenska grafven. Men just som vi höllo på och bugade oss för att säga farväl, omtalade han att vid kadettskolan funnes en professor i historia, Pawlowskij, som ägnat en stor del af sin tid åt anställande af forskningar rörande slaget vid Poltawa samt däröfver skrifvit ett större arbete. Detta var den bästa upplysning vi kunde få, och direkt från den vänlige ärkebiskopen foro vi till Pawlowskij. Denne tog till en början något kallt emot oss, men då han fick höra att jag var svensk officer sken han upp, bad oss hjärtligt stiga in samt förklarade, att han under så många år på det lifligaste önskat få göra bekantskap med en svensk, allra helst en svensk militär. Han tog nu fram och gaf mig sin bok, Poltawabataljen, hvarom jag ofvan talat, utgifven år 1895 och hvari han sammanfört alla de planer och planscher öfver minnesmärken och personer från bataljen han tills då kunnat samla ihop. Sedan hade han, just genom utgifvandet af denna bok, hvilken likväl ej befanns innehålla någon fullständig beskrifning på själfva slaget, fått reda på mycket mera och var nu sysselsatt med att samla material till en ny bok. Pawlowskij genomgick för oss på en karta slagets gång och visade hvarest de både olika lägren varit förlagda. Slutligen lofvade han att följande morgon följa oss ut

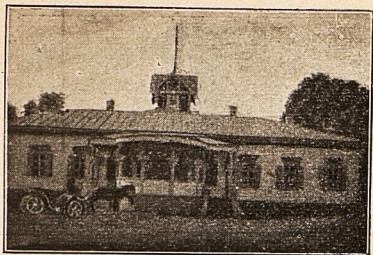
Segerkolonnen i Poltawa.

Monumentet vid Spasówskaja.

till slagfältet och på platsen utvisa truppernas ställningar samt hvarest de stupade svenskarna lågo begrafda. Först sent på natten skildes vi från vår välvillige professor.

Följande dag, annandag pingst, voro vi tidigt på morgonen ute för att se oss omkring i staden samt fotografera utaf hvad vi funno anmärkningsvärdt. Ungefär midt i staden ligger en vacker park, Alexanderplatsen, där man upprest en segerkolonn, 17 meter hög samt krönt med en kolossal örn af brons.

Lilla Búdischtsche.

Södra delen af staden utgör hvad som fanns till på Carl XII:s tid och som då var omgifvet af fästningsmurar. Dessa gamla murar funnos kvar ända till i början af detta århundrade, då en guvernör lät fullständigt nedrifva dem, för att, som han förklarade, göra snyggt till ett annonseradt besök i staden af kejsar Alexander I, som ej lärer tackat den enfaldige guvernören för hans ovisa nit. I denna gamla stadsdel ligger

kyrkan Spasówskaja, där man utvisade för oss en sten, påhvilken Peter hvilade efter att hafva gjort sitt intåg i den af honom från belägringen befriade staden. Strax bredvid står ett med anledning häraf upprest ståtligt monument. Emellertid led klockan nu framåt 9, då vi stämt möte med Pawlowskij. Vi funno honom färdig och begåfvo oss genast i väg ut till slagfältet, gynnade af det härligaste solsken, som dock sedan längre fram på dagen blef ganska tryckande. Vi ställde först vår färd till det några kilometer väster om stora landsvägen belägna Lilla Búdischtsche, där Carl XII haft sitt högkvarter. Här låg nu en liten vacker landtgård, omgifven af en förtjusande skog. Det påstås att stommen till huset är den gamla byggnad, i hvilken Carl bodde. Pawlowskij kände ägarinnan, men då hon ej var hemma, fördes vi välvilligt omkring af hennes dotter, fröken Sófia Eljeschéwitsch. — Strax invid huset står i trädgården en väldig ek, stolt höjande sin hjässa högt öfver de omgifvande träden. I skuggan af denna ek berättas konung Carl haft för vana att hvila sig, och här läser han ofta hafva legat med sin sårade fot, så snart väderleken det tillät. Eken kallas ännu i dag för Carl XII:s ek. Vi mätte omkretsen af det jättelika trädets stam en meter öfver marken och funno den vara 6,72 meter eller 22,63 fot.

Från Lilla Búdichschesche foro vi öfver en del af slagfältet till

Karl XII:s ek.

kyrkan och grafkullen, där Pawlowskij tog med på vagnen en gammal soldat, som sades utmärkt väl känna till bataljfeltet. Hans berättelser befunnos dock vara mest ammsagor och stämde ej alls öfverens med de gamla bataljplanerna, som Pawlowskij hade med sig. Från kyrkan åkte vi, allt under det Pawlowskij berättade, till de tre små kullar, hvilka i trakten allmänt anses vara de stupade Carolinernas grafvar. De ligga vid norra gränsen af bataljfeltet, omkring tre kilometer nordost om kyrkan. Och allt talar för att detta är platsen för våra stupade landsmäns sista hvilorum. Ingenting, ej ens det allra enklaste kors, utmärker denna för oss svenskar så minnesrika plats, där våra tappra förfäder långt från sitt fädernesland funnit en sista hvilostad, visser-

Foto. af förf.

Den verkliga svenskgrafven.

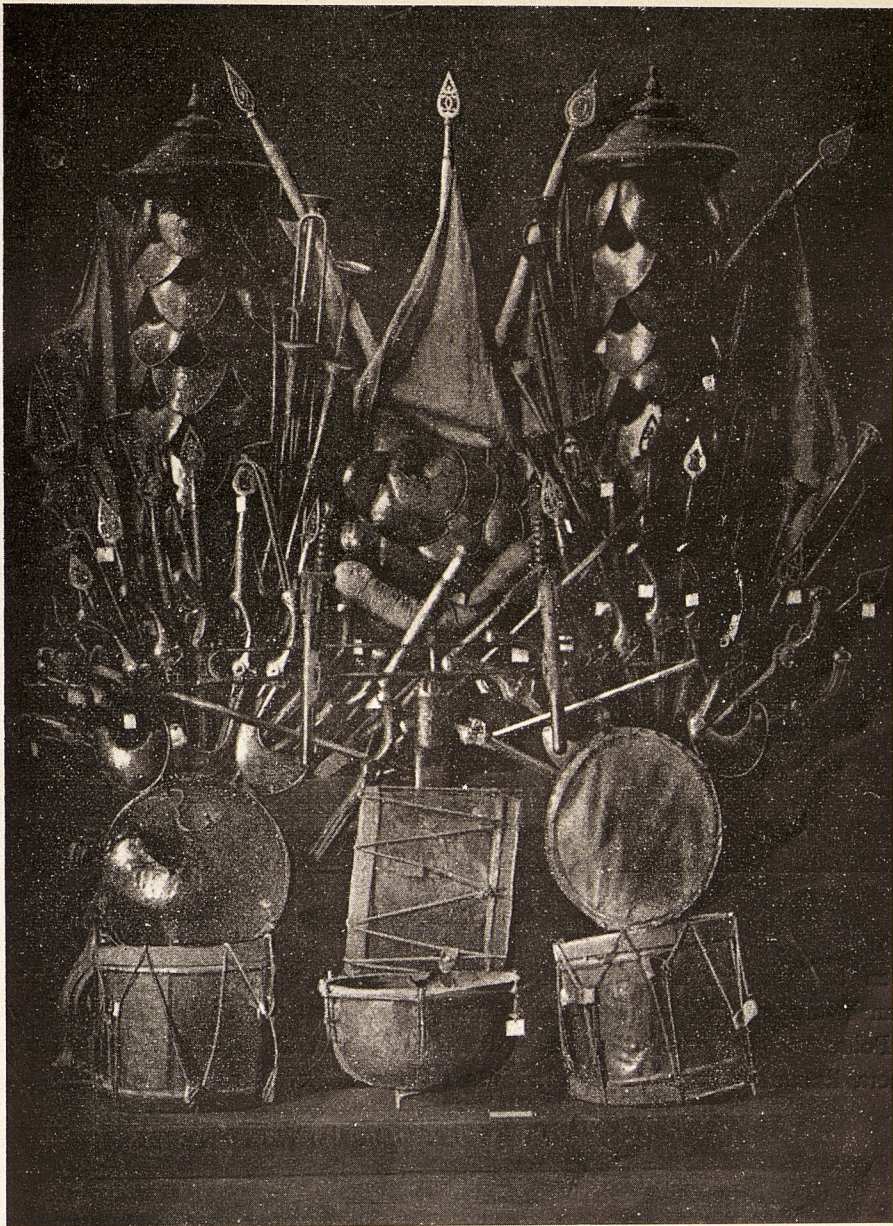
ligen efter en olycklig, men dock med hjältemodig tapperhet utkämpad strid. Man hade till och med plöjt upp kullarna, likasom den kringliggande terrängen, och vid mitt besök voro de besådda med hvete. Jag föresatte mig här att vid hemkomsten till Sverige göra allt hvad i min förmåga står för att söka åstadkomma en minnesvård, om ock endast ett enkelt kors. Monumentet öfver Carolinerna behöfver ju ej i ståtlighet söka täfla med det ryska, utan kan ju vara enkelt som Carl XII själf och de af hans män, som här hvila. Ett kors i svensk svart granit vore ju allt hvad som behöfdes, för ett visa att ej heller vi glömt bort våra tappra. Med Pawlowskij öfverenskom jag, att han i så fall skulle vara behjälplig med dess resande på platsen. Skäl

vore dock att först på ministeriell väg direkt hos kejsaren utverka tillstånd att någon gräfning här måtte få verkställas, för att se huruvida man i kullarna kan finna några ben eller rester af uniformspersedlar, tillhörande de begrafde. En sådan undersökning lär hafva skett vid den s. k. svenska grafven, där ryssarna ligga, innan det nya monumentet af år 1894 där restes. Efter min hemkomst till Sverige har jag haft tillfälle att till H. M. Konungen framställa detta förslag, hvilket han med varmaste intresse upptog, och hvilket jag hoppas bör af hela svenska armén omfattas som en hederssak. Genom att under nästa års möten afstå en enda dags dagaflöning bör sakens ekonomiska sida vara betryggad. För att utverka Rysslands bifall att resa minnestecknet, lära förberedande mått och steg redan vara vidtagna på H. M. Konungens initiativ.

Från de svenska grafkullarna fortsatte vi öfver platsen för Peters sista läger till kadettlägret, där för omkr. 30 år sedan uppkastades en skans , enligt uppgift likadan med en af Peters här belägna skansar. Detta får jag dock ej att stämma med de gamla planerna, och har skansen nog erhållit en något förvänd front mot den ursprungliga. Efter att hafva besökt kadetternas lokaler, fortsatte vi vår färd förbi byn Jakowtschui, som äfven fanns till år 1709 och ännu lär bibehålla ungefär samma utseende som då, till det storartade Monastír, eller klostret, som ligger på sydliga spetsen af höjdsprånget nordost om Poltawa. Från klostret har man en härlig utsikt öfver den på andra sidan dalgången liggande staden med dess i grönt inbäddade kyrkor och trefna hus. På klostergården sågo vi några ifrigt studerande präster, hvilka hade sitt långa hår sirligt hopfästadt i en ned på ryggen hängande fläta, för att få det att vackert krusa sig till den förestående gudstjänsten. Äfven dessa allvarliga män hade sålunda ej kunnat motstå koketteriets frestelse.

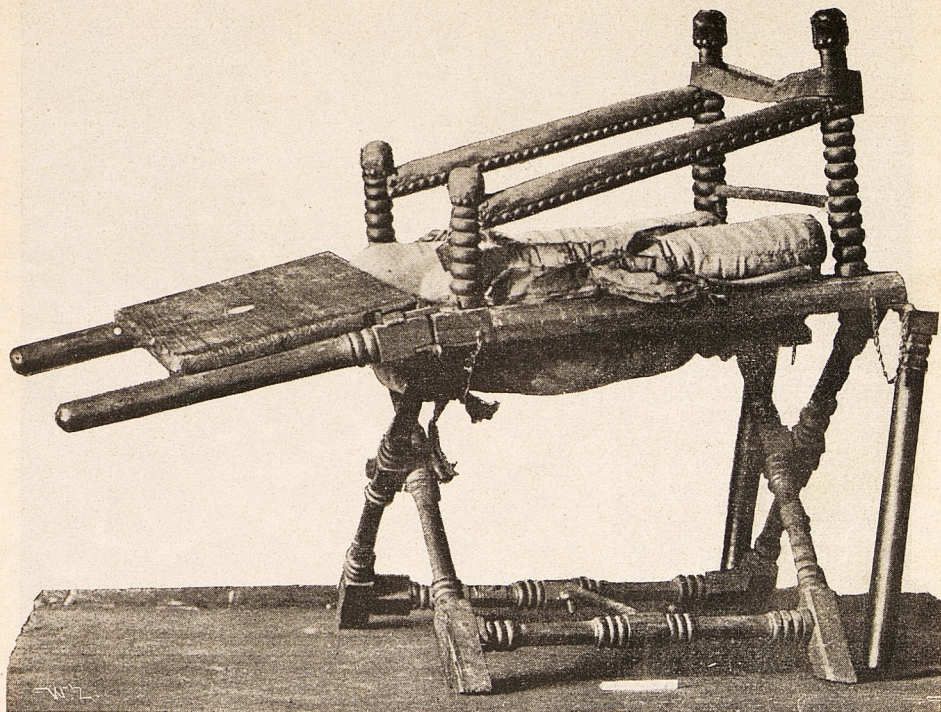
Här slutade vår angenäma färd med vår välvillige ledsagare, Pawlowskij, hvilken dock under den gemensamma middagen på hotellet fortsatte sina intressanta meddelanden.

Svenska fanor från 1709 finner man upphängda i Peter-Paul-citadellet, Kasankatedralen i Petersburg m. fl. kyrkor. Den intressantaste segertrofén från Poltawaslaget är dock tillhopaförd i skattkammaren (Oruchéinaja Paláta) i Kreml i Moskwá. En mängd fanstänger, hvaraf fem med ännu bibehållna fanor, en fältmarskalkstaf (Rehnskölds?), talrika officersbrickor af silfver, värjor, pistoler, trummor, kavalleripukor, blåsinstrument m. m. finnas här sammanförda. Midt i trofén står en prydlig bärstol med nedfällbara bärstänger, hvilken uppgifves hafva varit densamma, som Carl XII använde vid Poltawa. Att det ej kan vara den bärstol Carl begagnade sig af under själfva drabbningen, får man väl antaga; ty det var ju en hästbår, uppburen af två hästar, och dessutom blef ju dess ena skalm sönderskjuten, hvilket vid denna ej är förhållandet. Efter all sannolikhet är det den bärstol, hvaraf Carl begagnade sig vid Lilla

Poltawatrofén i Kreml.

Budischtsche, då han från bostaden transporterades ut under ekens skugga eller fördes omkring för att inspektera sina trupper. Då kung Carl sårades i sin fot den 17. juni, förefaller det dock eget att man hunnit förfärdiga en så prydlig bärstol före den 28. i samma månad, då slaget stod. År 1896 ökades trofén med en i ett sammetsklädt fodral inlagd värja, som man uppgaf hafva varit Carl XII:s, och hvilken till dess såsom en helig relik förvarats i en förnäm sydrysk familjs ägo.

Carl XII:s bärstol.

Den bar nog på klingan Carl XII:s namnchiffer, men jag antager att den är ganska apokryfisk, ty ingenstädes har jag läst om att Carl förlorade sin värja i Poltawaslaget, såsom här uppgifves. Tänkbart är ju likväl att denna, som mera liknar en paradvärja, anträffats i Carls högkvarter.

www.books2ebooks.eu